

Oksana Shkurgan (Варшава)

PIEŚNI RELIGIJNE O. TYMOTEUSZA SZCZUROWSKIEGO
W RĘKOPIŚMIENNYCH ŚPIEWNIKACH
Z LAT 80–90. XVIII WIEKU

Bazylianin o. Tymoteusz (Tomasz Józef) Szczurowski (1740–1812)¹, urodzony w Lisznie na Wołyniu, pisarz religijny, kaznodzieja, doktor teologii i prawa kanonicznego, protonotariusz Stolicy Apostolskiej, misjonarz aktywnie działający w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, jest też znany jako autor pieśni religijnych, które ukazały się drukiem w latach 1772–1801, najliczniej w okresie, kiedy był ihumenem klasztoru bazylińskiego w należącej do Radziwiłłów Białej (urząd ten pełnił w latach 1784–1796) i prowadził misje ludowe w parafiach diecezji brzeskiej. W świetle najnowszych badań wiadomo, że w drukowanych pracach autorstwa Szczurowskiego *Wzór doskonałości panińskiej* (Począjów 1772)², *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* (Lublin 1787)³, *Misja Bialska* (Supraśl 1792)⁴ i *Pieśni pobożne* (Lublin 1801)⁵ zostało opublikowanych wiele tekstów pieśni religijnych (bez zapisów nutowych) w języku polskim i cerkiewnosłowiańskim ukraińskiej redakcji (transliterowanych alfabetem łacińskim) dla potrzeb Kościoła grekokatolickiego, w szczególności śpiewanych podczas misji prowadzonych przez bazylianów białskich w różnych miejscowościach na ziemiach

---

¹ Aktualne dane biograficzne o. Tymoteusza Szczurowskiego wraz z bogatą bibliografią podano w: Dorota Wereda, „Szczurowski Tymoteusz”, w: *Polski Słownik Biograficzny*, red. Andrzej Romanowski, t. 47, Warszawa – Kraków 2010–2011, s. 508–511.

² [Tymoteusz Szczurowski], *Wzór doskonałości panińskiej. Przez podane środki do ćwiczenia się w rozlicznych cnotach zakonne życie zdobiących*. PP. WW. Pannom Z. S. B. W. w Klasztorze Włodzimierskim wielką protekcją y fundatorską łaską I. W. I. X. Felicjana Filipa Wołodkowicza Arcybiskupa, y Metropolity całej Rusi &c: zaszczyconym przy weyściu do nowego Klasztoru ofiarowany, [Począjów]: w Drukarni J.K.M. Począjowskiy, 1772.

³ Tymoteusz Szczurowski, *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie do społeczney modlitwy i do słuchania Słowa Bożego ... ku zaszczytce ... xiążąt Radziwiłłów fundatorów missyi bialskiej ... przez ... rektora missyi bialskiej ofiarowany*, Lublin: w Drukarni J.K.M. XX. Trynitarzów, 1787.

⁴ Tymoteusz Szczurowski, *Misja Bialska XX. Bazylianów*, reprint przygotował do druku Jacek J. Wałdowski, nad całością prac związanych z reprintem czuwał Roman R. Piętka, Lublin 2009.

⁵ Tymoteusz Szczurowski, *Pieśni pobożne naukę wiary i obyczajów chrześcijańskich w sobie zamykające dla użytku i zachęcenia Bractwa Nauki Chrześcijańskiej w całej diecezji Chełmskiej po wszystkich cerkwiach parafialnych ustanowionego... ułożone w polskim i ruskim języku*, Lublin: w Drukarni XX. Trynitarzów, 1801.

Rzeczypospolitej⁶. Najliczniej takie utwory, wykorzystywane przez misjonarzy bazylikańskich, Szczurowski opublikował w *Głosie wzbudzającym serca chrześcijańskie* w drukarni oo. trynitarzy lubelskich w 1787 roku oraz w *Misji Bialskiej* wydanej w oficynie oo. bazylianów supraskich w 1792 roku. Pieśniowy repertuar zamieszczony w tych wydawnictwach niewątpliwie świadczy o ważnej roli pieśni religijnych w ówczesnej działalności misyjnej Szczurowskiego.

Druk *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* powstał dla uczczenia narodzin księcia Dominika Hieronima Radziwiłła herbu Trąby (1786–1813), syna Hieronima Wincentego i księżniczki niemieckiej Zofii Doroty Fryderyki Thurn-Taxis, XI ordynata na Nieświeżu i Ołyce⁷. Wydanie rozpoczyna zwrot do możliwych protektorów książąt Radziwiłłów, fundatorów klasztoru oo. bazylianów w Białej, fundatorów i dobrodziejów „Bazylikańskiej Missyi Bialskiej”, opatrzone podpisem „Nayobowiązańsi słudzy missyonarze XX. Bazylianie Bialscy”. Na cześć nowo narodzonego Dominika Hieronima Radziwiłła Szczurowski opublikował tu wierszowany utwór *Oto nowy Gość miły* w języku polskim i francuskim⁸. Ponadto w omawianym druku lubelskim Szczurowski zamieścił wiązanekę tekstów pieśni religijnych, „które się rozlegały po ulicach bialskich” w czasie narodzenia potomka Radziwiłłów, w niewielkim śpiewniku opatrzonym tytułem „Pieśni na-

⁶ Oksana Shkurgan, „Pieśni nabożne wydane przez o. Tymoteusza Szczurowskiego w kontekście repertuaru wykonywanego w środowiskach rzymskokatolickich i unickich w Rzeczypospolitej Obojga Narodów”, *Rocznik Lituanistyczny* 1 (2015), s. 197–218, wersja online na stronie <http://dx.doi.org/10.12775/RL.2016.08>; tejże, „Problem atrybucji pieśni katechizmowej «Тройця Бог Отець, Бог Син, Бог Дух Святий»”, w: *Καλοφωνία: Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії*, red. Крістіян Ганнік, Юрій Ясіновський, ч. 8, Львів 2016, s. 173, 176–177.

⁷ Opis druku *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* (Lublin 1787) należącego do bibliografii lubelskiej i supraskiej, składającego się z czterech części (wydanych w Lublinie u trynitarzy oraz w Supraślu u bazylianów) i mającego dwa warianty („a” i „b”) wraz ze wskazaniem na miejsce przechowywania w polskich zbiorach bibliotecznych egzemplarzy tego wydania zob. w: Maria Cubrzyńska-Leonarczyk, *Katalog druków supraskich*, Warszawa 1996 (= *Prace Działu Zbiorów Specjalnych Biblioteki Narodowej*, t. 4), nr 316, s. 118–119; Irena Dziok-Strelnik, *Bibliografia starych druków lubelskich: 1630-1800*, Lublin 1997, nr 983, s. 471–472. W swoich badaniach wykorzystalam obydwa warianty („a” i „b”) tego wydania. Jeden z egzemplarzy wariantu „a” znajduje się obecnie w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie pod sygn. P-18-o-492; jeden z egzemplarzy wariantu „b” dostępny obecnie w zbiorach Biblioteki Warszawskiej Prowincji Braci Mniejszych Kapucynów w Zakroczymiu (dalej: Biblioteka WPBMK) pod sygn. XVIII P 001360 (egzemplarz ten nie został uwzględniony w powyższych pracach bibliograficznych).

⁸ Utwór autorstwa Szczurowskiego z okazji urodzin Dominika Hieronima Radziwiłła wydany w druku *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* (Lublin 1787) współcześnie opublikowano w: Tymoteusz Szczurowski, *Misja Bialska*, op. cit., s. 765–770. Egzemplarz wariantu „b” lubelskiego wydania *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* zawiera tekst poetycki tego utworu wyłącznie po polsku.

bożne podczas missyi bazylianskiej klasztoru bialskiego z ludem prawowiernym śpiewające się za pozwoleniem Zwierzchności Kościelney przedrukowane roku 1787⁹. W zbiorze tym znalazły się (pomijając antyfony) poetyckie teksty 20 polskojęzycznych pieśni religijnych autorstwa Szczurowskiego, używane podczas misji ludowych prowadzonych przez bazylianów bialskich:

- Pieśń. Rozmowa Aniołów z ludźmi o Trójcy Przenajświętszej: *Chwała na wysokości*, k. [A₂r–A₅v]
- Pieśń II o Trójcy Przenajświętszej: *Bóg, Bóg, bytność, opatrzność*, k. [A₅v–A₆r]
- Pieśń o Wierze Świętej: *Z nami dziś niebiosa*, k. [A₆r–A₈r]
- Pieśń o miłości Bożej: *Boże, usłysz mię*, k. [A₈r–B₁r]
- Pieśń o Najświętszej Eucharystii: *Głos, głos, głos dziś wesoly*, k. [B₁v–B₂r]
- Pieśń o Najświętszym Sakramencie: *Wszystkie narody, przyjdźcie na gody*, k. [B₂r–B₃r]
- Pieśń. Rozmowa żywych z umarłymi: *Zatrzymajcie się, rozpytajcie się*, k. [B₃r–B₃v]
- Afekt do Ukrzyżowanego Zbawiciela: *Płyńcie lzy, płyńcie*, k. [B₆r–B₇r]
- Pieśń o Najświętszej Maryi Pannie Bractwa Bialskiego: *Śludzy Maryi*, k. [B₇r–B₈r]
- Pieśń o Najświętszej Maryi P(annie): *Tys, co nieba jest ozdoba*, k. [B₈r–B₈v]
- Pieśń o ś(więtych) Aniołach Stróżach: *Zbiór Serafinów*, k. [B₈v–C₁v]
- Pieśń nowa o świętym Jozafacie: *Świętych cnót zbiorze*, k. [C₁v–C₄v]
- Pieśń o zapłacie świętych: *Wejrzyjcie dziś, niebiosa*, k. [C₄v–C₅v]
- Pieśń o odpłaceniu złych ludzi: *Słuchaj ziemio, słyszcie mogiły*, k. [C₅v–C₇v]
- Pieśń o ś(więtym) Bazylim Wielkim: *Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły*, k. [C₇v–C₈r]
- Pieśń o świętej Makrynie: *Makryno święta, perlorodne morze*, k. [C₈v]
- Pieśń o świętym Wincentym a Paulo: *Ożycie upłynione wieki*, k. [D₁r–D₂v]
- Pieśni Wieczorne: *Pójdziemy, pójdziemy hey w niewiadome krainy*, k. [D₂v]
- Trwoga nocna: *Czas, czas już niosą trunę*, k. [D₂v–D₃r]
- Hasło Wieczorne: *Noc i dzień niechaj Cię chwałą*, k. [D₃r–D₃v]⁹.

Niektóre z tych utworów – *Z nami dziś niebiosa*; *Wszystkie narody, przyjdźcie na gody*; *Tys, co nieba jest ozdoba*; *Makryno święta, perlorodne morze* – Szczurowski opublikował piętnaście lat wcześniej u oo. bazylianów poczajowskich w przywołanym wyżej wydaniu *Wzór doskonałości panieńskiej* (1772). Dodać należy, że w śpiewniku wydania *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* tekst pieśni *Z nami dziś niebiosa* obejmuje już dziewiętnaście zwrotek, a nie – jak w wydaniu *Wzór doskonałości panieńskiej* – siedem. W porównaniu z drukiem poczajowskim zauważyć można także różnicę w tekście poetyckim pierwszej zwrotki

⁹ Incipity pieśni Szczurowskiego opublikowanych w *Głosie wzbudzającym serca chrześcijańskie* (Lublin 1787) podano z egzemplarza tego druku ze zbiorów Biblioteki WPBMK, sygn. XVIII P 001360.

pieśni *Makryno święta, perłorodne morze* przekazanej w druku lubelskim, w którym ta pieśń jest z kolei o jedną zwrotkę krótsza, niż w druku poczajowskich bazylianów. Różnice pomiędzy tekstami tych samych pieśni opublikowanych najpierw w wydaniu *Wzór doskonałości panińskiej*, a następnie w druku *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* mogły powstać w wyniku zabiegów redakcyjnych wydawców tych utworów lub dzięki twórczej ingerencji samego Szczurowskiego. Z powyższego wynika, że w drugiej połowie lat 80. XVIII wieku bazylianie w Białej na potrzeby misji wykorzystywali pieśni Szczurowskiego ułożone przez niego jeszcze wcześniej podczas pobytu we Włodzimierzu Wołyńskim i wydane w jego pracy *Wzór doskonałości panińskiej*¹⁰.

Wiadomo, że ówczesna bazylikańska placówka w księżęcej siedzibie Radziwiłłów była prężnym ośrodkiem kultu religijnego i pracy duszpasterskiej¹¹. Zgodnie z aktem fundacji monasteru w Białej dokonanej w 1690 roku przez podkanclerzynę Katarzynę z Sobieskich Radziwiłłową, miejscowi bazylianie zostali zobowiązani do pracy duszpasterskiej wśród ludności zamieszkującej białskie dobra Radziwiłłów¹². W szczególności aktywizacja działalności misyjnej bazylianów w Białej nastąpiła za czasów pełnienia przez Szczurowskiego urzędu ihumena miejscowego monasteru bazylianów, tytułującego się „rektorem misji”¹³. Swoją gorliwą pracę misyjną prowadził Szczurowski także poza granicami Białej. Wiadomo, że organizował on liczne misje w różnych miejscowościach na obszarze Rzeczypospolitej,

¹⁰ Od 1768 roku o. Tymoteusz Szczurowski pełnił obowiązki nauczyciela retoryki w kolegium bazylikańskim we Włodzimierzu Wołyńskim, gdzie dwa lata później został prefektem szkoły oraz profesorem filozofii. W 1772 roku na polecenie metropolity Felicjana Filipa Wołodkowicza został przeniesiony z kolegium włodzimierskiego do nowo zbudowanego klasztoru na wzgórzu zwanym Ilińszczyzna. Na tę specjalną okazję „przy wejściu do nowego Klasztoru” Szczurowski ogłosił drukiem *Wzór doskonałości panińskiej* (Poczajów 1772), w którym na końcu wydania zamieścił zbiorek składający się z 17 pieśni religijnych w języku polskim i cerkiewnosłowiańskim ukraińskiej redakcji transliterowanych alfabetem łacińskim, opatrzony tytułem „Głos pieśni Syonskich”. Więcej o tym wydaniu, zachowanych do dziś jego egzemplarzach, a także wykaz incypitów opublikowanych w nim pieśni autorstwa Szczurowskiego zob. w: Oksana Shkurgan, „Pieśni nabożne”, op. cit. s. 201–204. W niniejszym artykule wykorzystuję egzemplarz druku *Wzór doskonałości panińskiej* (Poczajów 1772) dostępny w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie (dalej: BN), sygn. SD XVIII.2.4522.

¹¹ W białskim klasztorze bazylianów przechowywały się relikwie męczennika za unię, wówczas błogosławionego Jozafata Kuncewicz, które przyciągały rzesze wiernych do tamtejszej placówki. Dorota Wereda, „Działalność Tymoteusza Szczurowskiego na Podlasiu”, *Zeszyty Dziedzictwa Kulturowego* (2007) nr 1, s. 56–57.

¹² Ibid., s. 59; Beata Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*, Rzeszów 2014, s. 254.

¹³ Dorota Wereda, „Działalność Tymoteusza Szczurowskiego”, op. cit., s. 59–60; tejeż, „Szczurowski Tymoteusz”, op. cit., s. 509.

w tym w parafiach w diecezji chełmskiej¹⁴, w czasie których brali udział wierni wyznania katolickiego (obrzędów greckokatolickiego i rzymskokatolickiego)¹⁵. W czasie misji mających na celu podniesienie poziomu wiedzy religijnej ludności unickiej oraz pogłębienie pobożności wiernych, bazylianie „poprzez naukę katechizmu, pieśni religijnych oraz głoszone kazania skłaniali słuchaczy, bardzo często obu obrządków katolickich, do pokuty i pojednania”¹⁶.

Niemalże wszystkie pieśni religijne (oprócz utworów *Płyńcie łzy, płyńcie* oraz *Noc i dzień niechaj cię chwala*) opublikowane przez Szczurowskiego w *Głosie wzburzającym serca chrześcijańskie*, pełniące ważną rolę w ówczesnej działalności tego misjonarza, znalazły się we wspomnianym już wydaniu *Misja Bialska*, podręczniku dla duchownych zawierającym kilka wersji scenariuszy prowadzenia misji. W poszczególnych tomach *Misji Bialskiej*, zatytułowanych *Trzydniowa*, *Ośmioldniowa*, *Całomiesięczna* i *Całoroczna*, Szczurowski opublikował poetyckie teksty licznych pieśni religijnych bez zapisów nutowych i bez wskazówek, na jakie „tony” należy je śpiewać. Są to utwory przeznaczone na różne święta roku kościelnego, ułożone w języku polskim, wśród których znajduje się tylko kilka pieśni nabożnych po „rusku”, transliterowanych alfabetem łacińskim (pieśni *Chotiy wiczne żyty*, *Od sosc materych* i *Wozlublu Tia, Boże moy* opublikowano w tomie *Misja Bialska, Trzydniowa*)¹⁷. W zawartym w *Misji Bialskiej* rozdziale pt. „Porządek usługi misjonarskiej” Szczurowski podał wytyczne dla śpiewaków wykonujących pieśni nabożne: „Śpiewacy z wysokiego miejsca śpiewają co dzień pieśń misjonarską stosowną do następującej nauki”¹⁸. Przynoszą one informacje o przeznaczeniu oraz roli pieśni religijnych w działalności misjonarzy unickich. W swojej pracy misyjnej Szczurowski wykorzystywał pieśni z polskiego repertuaru rzymskokatolickiego. Świadczą o tym przekazy pokutnych pieśni takich, jak *Boże w dobroci nigdy nie przebrany* oraz *Straszliwego majestatu Panie* opublikowanych przez niego w *Misji Bialskiej* w celu wykonywania ich w czasie misji bazylikańskich¹⁹.

¹⁴ A. B. [Adam Bartoszewicz], „Żywot księdza Tymoteusza Szczurowskiego”, *Pamiętnik Religijno-Moralny* 13 (1853) t. 25, nr 11, miesiąc listopad, s. 449; Dorota Wereda, „Działalność Tymoteusza Szczurowskiego”, op. cit. s. 60–61, 69.

¹⁵ Ibid., s. 60.

¹⁶ Beata Lorens, *Bazylianie prowincji*, op. cit., s. 276.

¹⁷ Współcześnie ukazała się edycja poetyckich tekstów pieśni przypisywanych o. Tymoteuszowi Szczurowskiemu. Zob.: Tymoteusz Szczurowski, *Poezja «Missji Bialskiej»*, opr. Roman R. Piętka, Lublin 2009.

¹⁸ Tymoteusz Szczurowski, *Missja Bialska*, op. cit., s. 26.

¹⁹ Oksana Shkurgan, „Pieśni nabożne”, op. cit. s. 208, 211; teźże, „Repertuar pieśni nabożnych wykonywanych w czasie misji bazylikańskich prowadzonych w Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVIII w.”, w: *Zakon Bazylikański na tle mozaiki wyznaniowej i kulturowej Rzeczypospolitej i krajów ościennych*, red. Stanisław Nabywaniec, Sławomir Zabraniak, Beata Lorens, Rzeszów 2018, s. 315–316.

Aktywna działalność misyjna i edycyjna o. Tymoteusza Szczurowskiego w ostatniej ćwierci XVIII wieku niewątpliwie przyczyniła się do rozpowszechnienia pieśni jego autorstwa w ówczesnych środowiskach wyznawców Kościoła greckokatolickiego. Jak wykazały badania, do dziś zachowały się unikatowe rękopiśmienne śpiewniki, sporządzone przez anonimowych kopistów jeszcze za życia Szczurowskiego, zawierające m.in. przekazy polskojęzycznych pieśni religijnych ułożonych przez tego bazylińskiego teologa i misjonarza. Poetyckie teksty utworów unickiego autora zamieszczono w rękopiśmiennym śpiewniku sporządzonym w ostatnich dekadach XVIII wieku, dostępnym obecnie pod sygnaturą 546 w zbiorach Biblioteki Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie²⁰. Na repertuar tego źródła składają się poetyckie teksty licznych ukraińskich pieśni religijnych oraz pieśni religijnych z tekstem w języku polskim. Wśród tych ostatnich znalazły się utwory z repertuaru rzymskokatolickiego i 11 pieśni Szczurowskiego (bez wskazania autora). Niektórym polskojęzycznym pieśniom towarzyszą wskazówki sporządzone cyrylicą. Poniżej podaję incipity pieśni (wraz z uwagami do nich) tego unickiego autora, zamieszczone w omawianym rękopiśmiennym zbiorze z lubelskiej biblioteki:

- Pieśń nabożna: *Pójdziemy, pójdziemy hej w niewiadome krainy* (k. 77v)
- *Czas, czas już niosą trunę* (k. 77v–78v)
- *Wejrzyjcie dziś, niebios*a (k. 78v–80r)
- *Śtudzy Maryi* (k. 80r–82r)
- ПѢСНЬ о вѢри свѣтій: *Z nami dziś niebios*a (k. 82r–84v)
- Pieśń o miłości Bożej: *Boże, usłysz mię* (k. 84v–86v)
- *Wszystkie narody, przyjdźcie na gody* (k. 86v–87v)
- *Płyńcie łzy, płyńcie* (k. 87v–88v)
- ПѢСНЬ Богородици: *Tyś, co nieba jest ozdoba* (k. 88v–89r)
- Pieśń o Archaniołach i Aniołach: *Zbiór Serafinów* (k. 89r–90r)
- Pieśń o świętym Bazylim [Wielkim]: *Drogich perel wieńce tobie, Bazylu, uwiły* (k. 90v–91r)

²⁰ Lublin, Biblioteka Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego: Ms. 546 (dalej: MWSD Ms. 546). W latach 70. XX stulecia rękopiśmienne źródło do naukowego obiegu wprowadził rosyjski historyk i uczone Jarosław Szczapow, który poinformował, że śpiewnik z ostatniej ćwierci XVIII wieku zawiera przekazy pieśni religijnych w języku cerkiewnosłowiańskim, ukraińskim i polskim: Я[рослав] Н[иколаевич] Щапов, *Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики*. в 2-ч., ч. 2: *Рукописи собраний Люблина, Перемишля, Санока, Познани, Курника и Вроцлава* (№№ 94–239), Москва 1976, nr 140, s. 41–42. Źródło odnotowano także w: *Rękopisy cerkiewnosłowiańskie w Polsce. Katalog*, opr. Aleksander Naumow, Andrzej Kaszlej, współpr. Ewa Naumow, Jan Stradomski, Kraków 2002, nr 799, s. 378–379; (wyd. 2 zm., Kraków 2004, nr 798, s. 381).

Jak można zauważyć, wyszczególnione pieśni wykorzystywano podczas misji prowadzonych przez bazylianów białskich. Wszystkie te utwory opublikował Szczurowski w druku *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* (Lublin 1787). Ponadto, kilka pieśni (*Z nami dziś niebiosa; Wszystkie narody, przyjdźcie na gody; Tyś, co nieba jest ozdobą*), o czym mowa była wyżej, unicki autor wydał po raz pierwszy w swojej pracy *Wzór doskonałości panińskiej* (Poczajów 1772). Wydaje się bardzo prawdopodobne, że rękopiśmienny śpiewnik MWSD Ms. 546 został spisany po roku 1787, chociaż nie jest wykluczone, że sporządzono go wcześniej, bowiem pieśni w momencie druku pozostawały już w użyciu w unickim środowisku białskim, na co wskazuje informacja „Pieśni nabożne .... śpiewające się” w tytule do śpiewnika z wydania lubelskiego *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie*.

W śpiewniku MWSD Ms. 546 zanotowano przekaz utworu *Słudzy Maryi* bez podanej do niego wskazówki, który w wydaniu *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* został opublikowany z adnotacją „Pieśń o Najświętszej Maryi Pannie Bractwa Białskiego”. W rękopiśmiennym zapisie tekst ostatniej zwrotki pieśni maryjnej ma brzmienie „Spojrzyj też, prosim, na to miasto Białę, w którym książęta z ludem dając chwałę” (k. 82r), identycznie jak i w drukowanym przekazie tego utworu. Ponieważ na k. 4v rękopisu znalazł się początek pieśni do Najświętszej Maryi Panny w Obrazie Chełmskim *Wieczna Obrono ludzi utrapionych*²¹ (zapis utworu nie został ukończony), można domniemywać, że śpiewnik sporządzono w unickim środowisku ukraińskojęzycznym w diecezji chełmskiej. Przekazy polskojęzycznych tekstów pieśni Szczurowskiego zamieszczone w lubelskim zbiorze MWSD Ms. 546 świadczą o fakcie funkcjonowania utworów autorstwa tego bazylianina wśród tamtejszych grekokatolików w ostatnich dekadach XVIII wieku. Niewykluczone, że pieśni religijne Szczurowskiego były wykonywane i zyskały popularność także w diecezji chełmskiej w czasie prowadzonych tam przez niego misji²².

²¹ Drukowany przekaz tekstu pieśni do Najświętszej Maryi Panny w Obrazie Chełmskim *Wieczna Obrono ludzi utrapionych* zachował się w wydaniu bez miejsca i roku: [*Pieśń do N(ajświętszej) Maryi Panny nieustannemi łaskami słynącej w Obrazie Chełmskim*], [XVIII w.], BN, sygn. SD XVIII.1.7181 adl., k. [1v–2r]. Do uroczystej koronacji łaskami słynącego wizerunku obrazu Matki Bożej Chełmskiej w dniu 15 września 1765 roku doprowadził unicki biskup chełmski Maksymilian Ryłło, w roli koronatora tego wizerunku maryjnego wystąpił unicki arcybiskup smoleński Hieracliusz Lisański (zob.: *Cudowne Obrazy Matki Najświętszej w Polsce*, zebrał i wydał Sadok Barącz, Lwów 1891, s. 44–46; Aleksandra Witkowska, Joanna Nastalska-Wiśnicka, *Ku ozdobie i obronie Rzeczypospolitej. Maryjne miejsca święte w drukach staropolskich*, Lublin 2013, s. 148).

²² A. B. [Adam Bartoszewicz], op. cit., s. 449; Dorota Wereda, „Działalność Tymoteusza Szczurowskiego”, op. cit., s. 62.

Jak wykazały moje najnowsze badania, polskojęzyczne pieśni Szczurowskiego trafiły do rękopiśmiennego śpiewnika z lat 90. XVIII wieku, który jest obecnie przechowywany w Oddziale Rękopisów Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich (LMAVB) w Wilnie pod sygnaturą F-22-81 (dawna sygnatura: Bx-81)²³. Tym rękopiśmiennym zbiorem pieśni religijnych dziesięć lat temu zainteresowała się kulturolog Larisa Szczawińska²⁴. Ustaliła ona, że rękopis pochodził ze zbiorów prawosławnego działacza cerkiewnego, zbieracza i badacza słowiańskich zabytków literatury, protojereja Joanna Kotowicza (1839–1911), który w latach 60. XIX wieku przekazał w darze cały szereg rękopiśmiennych śpiewników do zbiorów ówczesnej Wileńskiej biblioteki publicznej (obecnie te źródła są dostępne w Oddziale Rękopisów LMAVB), w tym omawiany śpiewnik F-22-81²⁵. Ponadto w swojej pracy Szczawińska zwróciła uwagę, że do środkowej części tego rękopisu zostały wklejone karty z drukowanego zbioru z repertuarem pieśniowym, podała uwagi do pieśni (w większości bez incypitów słownych tych utworów) zamieszczonych w rękopiśmiennych i drukowanej częściach śpiewnika, a także opublikowała przekazy kilku tekstów pieśni zaczerpniętych ze zbioru F-22-81²⁶. Niestety badaczka nie podała daty sporządzenia tego śpiewnika. Należy dodać, że na k. 1r tego zbioru widnieje inskrypcja: „1627 roku pisane” i zapis własnościowy „И. А. Котовича”. Jak słusznie zauważył muzykolog Jurij Medweduk, datacja tego zbioru wskazana przez Kotowicza na rok 1627 nie odpowiada rzeczywistości, przy tym badacz dodał, że ten rękopiśmienny śpiewnik, zawierający ukraińskie i polskie pieśni religijne, sporządzono w latach 90. XVIII wieku na podstawie repertuaru z poczajowskiego *Богогласника*²⁷. Za faktem spisania tego śpiewnika w ostatniej dekadzie XVIII wieku przemawia również obecność w nim rękopiśmiennych przekazów utworów autorstwa Szczurowskiego.

Według moich ustaleń, wśród repertuaru zamieszczonego w śpiewniku LMAVB Ms. F-22-81 znajdują się anonimowo wpisane następujące pieśni Szczurowskiego:

- Pieśń o Trójce i wierze Świętej: *Z nami dziś niebiosa* (k. 2r-5v)
- Afekt do Ukrzyżowanego Zbawiciela: *Płyńcie łzy, płyńcie* (k. 6r-7r)

²³ Wilno, Oddział Rękopisów LMAVB, F-22-81.

²⁴ Л. Л. Щавинская, *Народная православная книжность в собрании и исследованиях Иоанна Котовича (Материалы к спецкурсу «Белорусская народная рукописная книжность XX–XXI вв.»)*, Москва – Минск, 2010.

²⁵ *Ibid.*, s. 8, 11.

²⁶ *Ibid.*, s. 13–27.

²⁷ Юрій Медведик, „Українські духовні пісні в рукописних джерелах другої половини XVII – початку XX ст. (джерелознавчо-археографічний опис)”, w: *Ad Fontes: 3 історії української музики XVII – початку XX ст.: вибрані статті, матеріали, рецензії*, Львів 2015, s. 419.

- Pieśń o Najświętszej Maryi Pannie: *Śludzy Maryi* (k. 76v–78v)
- Pieśń o odpłaceniu złych ludzi: *Śluchaj ziemio, słyszcie mogiły* (k. 78v–81v)
- Trwoga nocna: *Czas, czas już niosą trunę* (k. 81v–82r)
- Pieśń wieczorna: *Pójdziemy, pójdziemy hej w niewiadome krainy* (k. 82v)
- Pieśń o świętym Bazylim Wielkim: *Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły* (k. 83r–84r)
- Pieśń o świętych Aniołach Stróżach: *Zbiór Serafinów* (k. 84r–85r)
- Trwoga nocna: *Noc i dzień niechaj Cię chwałą* (k. 88r–88v)

Trzeba podkreślić, że obok pieśni Szczurowskiego zidentyfikowanych w śpiewniku LMAVB Ms. F–22–81, w zbiorze tym znajduje się wiele tekstów pieśni z polskiego repertuaru rzymskokatolickiego, a także utwory z ukraińskiego repertuaru religijnego będące w użytku wśród wiernych Kościoła greckokatolickiego. Repertuar ten niewątpliwie wymaga dalszych i głębszych studiów. W świetle aktualnej wiedzy wydaje się bardzo prawdopodobne, że śpiewnik LMAVB Ms. F–22–81 został sporządzony w latach 90. XVIII wieku w środowisku unickim.

Anonimowe zapisy poetyckich tekstów pieśni Szczurowskiego zamieszczonych w śpiewnikach MWSD Ms. 546 oraz LMAVB Ms. F–22–81, jak wykazały porównania materiału słownego, są identyczne z przekazami tekstów tych utworów opublikowanych przez unickiego autora w 1787 roku w lubelskim wydaniu *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie*. Na podstawie powyższych ustaleń można stwierdzić, że do rękopiśmiennych śpiewników powstałych w latach 80. i 90. XVIII wieku weszły następujące polskojęzyczne pieśni Szczurowskiego (teksty utworów zob. w Aneksie 1)²⁸:

²⁸ Incipity wyszczególnionych utworów podano w układzie alfabetycznym; w nawiasach wskazano źródła, w których zidentyfikowano repertuar pieśniowy. Przy opracowaniu polskojęzycznych tekstów pieśni Szczurowskiego i publikacji tych utworów w Aneksie 1 do niniejszego artykułu, przyjęto głównie normy transkrypcji zawarte w: *Zasady wydawania tekstów staropolskich. Projekt, przykłady opracował Jerzy Woronczak, red. Maria Renata Mayenowa przy współudziale Zofii Florczak, Wrocław 1955*. Od zasady transkrypcji odstępuje się w nielicznych przypadkach mających dać wyobrażenie o ówczesnej pisowni (np. „będziem”, „chociem”, „chodzim”, „dając”, „deszczki”, „drzymiemy”, „mnieś”, „mnieście”, „myślił”, „nadgrodzi”, „niesiem”, „rozumi”, „umi”, „usty”, „uściech”, „weźniemy”, „wnidziesz”, „zginione” i inne). Użycie wielkich i małych liter jest zgodne z obowiązującymi dziś przepisami ortograficznymi. Interpunkcję, pisanie łącznie lub rozłącznie wyrazów poprawiono według współczesnych norm. W przypadku transkrypcji liter *i*, *y* pełniących funkcję dzisiejszej joty (*j*) transkrybowane zostały jako *j* (np. iedyny = jedyny, wysławiajacie = wysławiajacie), natomiast gdy *i*, *y* pełnią funkcję grup *ij*, *yj*, to transkrybowane są jako *ij*, *yj* (np. powiia = powiija, Marya = Maryja). Jeżeli wyraz typu ostatniego (Marya = Maryja) występuje w wierszu sylabicznym, którego rozpiętość wskazuje na użycie formy krótszej, to w transkrypcji zachowuje się forma krótsza. W transkrypcji stosuje się znaki diakrytyczne dla spółgłosek *ć*, *ł*, *ń*, *ś*, *ź*, *ż* i samogłosek *a*, *e*, *o* nawet jeżeli w rękopisach nie występują.

- *Boże, usłysz mię* (MWSD Ms. 546)
- *Czas, czas już niosą trunę* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F-22-81)
- *Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F-22-81)
- *Noc i dzień niechaj Cię chwałą* (LMAVB Ms. F-22-81)
- *Płyńcie łzy, płyńcie* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F22-81)
- *Pójdziemy, pójdziemy hej w niewiadome krainy* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F-22-81)
- *Słuchaj ziemio, słyszcie mogiły* (LMAVB Ms. F-22-81)
- *Słudzy Maryi* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F-22-81)
- *Tyś, co nieba jest ozdobą* (MWSD Ms. 546)
- *Wejrzyjcie dziś, niebiosa* (MWSD Ms. 546)
- *Wszystkie narody, przyjdźcie na gody* (MWSD Ms. 546)
- *Zbiór Serafinów* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F-22-81)
- *Z nami dziś niebiosa* (MWSD Ms. 546; LMAVB Ms. F-22-81)

Oprócz pieśni *Noc i dzień niechaj Cię chwałą* oraz *Płyńcie łzy, płyńcie*, wszystkie pozostałe utwory Szczurowski przedrukował w *Misji Bialskiej* (Supraśl 1792) wśród innych pieśni wykonywanych w czasie misji głoszonych przez bazylianów²⁹. W przypadku pieśni ku czci św. Bazylego Wielkiego posiadającej w rękopiśmiennych śpiewnikach i w edycji *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* (Lublin 1787) incipit „Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły”, należy zauważyć, że w supraskim wydaniu rozpoczyna się ona tekstem: „Z drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły”³⁰. W śpiewnikach MWSD Ms. 546 oraz LMAVB Ms. F-22-81 znalazły się pieśni Szczurowskiego: Pańskie (*Płyńcie łzy, płyńcie*; *Wszystkie narody, przyjdźcie na gody*; *Z nami dziś niebiosa*), maryjne (*Słudzy Maryi*; *Tyś, co nieba jest ozdobą*), ku czci świętych (*Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły*; *Zbiór Serafinów*) i przygodne (*Boże, usłysz mię*; *Czas, czas już niosą trunę*; *Noc i dzień niechaj Cię chwałą*; *Pójdziemy, pójdziemy hej w niewiadome krainy*; *Słuchaj ziemio, słyszcie mogiły*; *Wejrzyjcie dziś, niebiosa*). Wśród tych ostatnich znalazły się utwory przeznaczone na różne okazje, w tym m.in. pieśń o miłości Boskiej, utwory o charakterze eschatologicznym i inne.

Obecność tego repertuaru w ówczesnych rękopiśmiennych źródłach potwierdza fakt funkcjonowania pieśni Szczurowskiego w ostatnich dekadach XVIII wieku w różnych środowiskach unickich. Utwory takie spisywano w śpiewnikach powstałych jeszcze za życia tego bazylińskiego teologa i misjonarza. Należy

²⁹ Tymoteusz Szczurowski, *Missja Bialska*, op. cit., s. 151–153, 261–263, 267–271, 297–298, 300–304, 329–330, 499–502, 519–521, 576–577, 602–604, 609–611.

³⁰ Ibid., s. 261–263.

zauważyć, iż pieśni Szczurowskiego trafiły do rękopiśmiennych zbiorów pieśni religijnych w dość krótkim czasie po ich publikacji przez Szczurowskiego w pracy *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* (Lublin 1787). Do popularyzacji pieśni Szczurowskiego wśród wyznawców Kościoła greckokatolickiego przyczyniła się ich edycja w *Misji Białskiej* (Supraśl 1792), w podręczniku adresowanym do misjonarzy unickich, którzy, według zaleceń Szczurowskiego, wykorzystywali te utwory w swojej pracy duszpasterskiej. Warto w tym miejscu dodać, że w latach 80. i 90. XVIII wieku w czasie misji bazylikańskich śpiewano pieśni z ukraińskiego repertuaru religijnego, pieśni autorstwa misjonarza unickiego o. Tymoteusza Szczurowskiego, a także wykonywano w języku oryginału (po polsku) oraz w ukraińskojęzycznych przekładach pieśni funkcjonujące w polskojęzycznych środowiskach rzymskokatolickich, w szczególności wykorzystywane w praktykach religijnych misjonarzy jezuickich, zwłaszcza znanych obecnie z drukowanych prac z lat 60–70. XVIII wieku wydanych przez misjonarza zakonu Towarzystwa Jezusowego ks. Szymona Majchrowicza³¹.

Do opublikowanego w drukarni bazylikańskiej w Poczajowie obszernego nutowego zbioru pt. *Богогласник* (1790–1791)³² nie weszła żadna z dziś znanych pieśni Szczurowskiego. Natomiast w niewielkim unikatowym śpiewniku, ocalałym do dziś bez karty tytułowej, rozpoczynającym się tytułem *Пісню о Пресвятій Богородиці в Іконі Почаєвській, чудотворній*, wydanym, zgodnie z ustaleniami Jurija Medwedjka, w oficynie oo. bazylianów w Poczajowie w drugiej połowie lat 90. XVIII wieku (najprawdopodobniej tuż po trzecim rozbiórce Rzeczypospolitej)³³ zachowały się, jak ustaliłam, przekazy dwóch ukraińskojęzycznych tekstów pieśni Szczurowskiego – maryjna o incipicie „Раби Маріи великой надѣи” oraz o św. Bazylim Wielkim rozpoczynająca się od słów

³¹ Oksana Shkurgan, „Repertuar pieśni”, op. cit., s. 318–319. Pieśni wykorzystywane w praktykach religijnych jezuickiego misjonarza ks. Szymona Majchrowicza zob. w: *Simon Majchrowicz (1717–1783). Nauka zbawienna na misji Societatis Jesu zwyczajna (Lwów 1767)*, ed. facs. Oksana Shkurgan, Warszawa 2018 (= *Fontes Musicae in Polonia*, B/IV).

³² *Bogoglasnik: Pěsni blagogovějnyja (1790/1791): Eine Sammlung geistlicher Lieder aus der Ukraine*, Bd. 1: *Богогласник: Пісню благоговійныя: Facsimile der Ausgabe Počajiv 1790/1791 mit einem Vorwort von Hans Rothe*, Köln – Weimar – Wien 2016 (= *Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte: Neue Folge, Reihe B: Editionen, Band 30, 1*).

³³ Юрій Медведик, „«Богогласник» – визначна пам’ятка української музичної культури XVII – XVIII століть”, w: *Ad Fontes: з історії української музики XVII – початку XX ст.: вибрані статті, матеріали, рецензії*, Львів 2015, s. 33. Do naukowego obiegu ten nutowy śpiewnik, datując go na rok 1793, wprowadziła dr Ludmiła Rudenko, aktualnie starszy pracownik naukowy Działu zbiorów muzycznych Instytutu Księgoznawstwa Narodowej Biblioteki Ukrainy im. W. I. Wernadskiego NAN Ukrainy (dalej: NBUW), zob.: Людмила Руденко, *Нотна бібліотека хору Київської духовної академії*, Київ 2013 (= *3 історії музичної спадщини України*, 9), nr 501, s. 252–253.

„Трисвѣтлыми вѣнцы Тебе вяжуть, о Василій”³⁴. Utwory te (*Raby Maryi welykoj nadii* oraz *Tryświtłymy wincy tebe wiażut, o Wasyły*) po raz pierwszy unicki autor wydał (w transliteracji alfabetem łacińskim) w przywoływanej wyżej pracy *Wzór doskonałości panieńskiej* (Poczajów 1772), w której opublikowano wyłącznie ich teksty poetyckie³⁵. Natomiast, we wzmiankowanym poczajowskim śpiewniku nieznanymi nam bliżej redaktorzy tego niewielkiego zbioru proponowali „tony” do tych utworów, zalecając pieśń do Najświętszej Maryi Panny *Раби Маріи великой надѣи* śpiewać na „подобень: Многими усты Дѣво Пречистая”, a pieśń poświęconą św. Bazylemu Wielkiemu *Трисвѣтлыми вѣнцы Тебе вяжуть, о Василіи* wykonywać na melodię pieśni „Изліяся от устъ Твоихъ” ułożonej do tegoż świętego. Z powyższego wynika, że jeszcze za życia Szczurowskiego wskazane ukraińskojęzyczne utwory tego unity wykonywano na „tony” pieśni z ukraińskiego repertuaru religijnego. W świetle badań Juri-ja Medwedjuka wiadomo, że pieśń ku czci św. Bazylego Wielkiego *Изліяся от уст Твоих, отче блаженне, Василіе преподобне* funkcjonowała w początkach XVIII wieku, o czym świadczą przekaz jej tekstu poetyckiego zachowany w rękopiśmiennym łemkowskim śpiewniku z tego czasu³⁶. Natomiast redaktorzy poczajowskiego zbioru pt. *Богогласник* opublikowali do tego tekstu linię melodyczną, a także poinformowali, iż można ją wykonywać również na melodie pieśni *Приносит Дѣва младенца* na święto Ofiarowania Pańskiego³⁷.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, iż Szczurowski nie tylko mógł komponować do swoich tekstów melodie, ale także dostosowywał swoje teksty poetyckie do melodii znanych wówczas pieśni religijnych funkcjonujących w ukraińskojęzycznych środowiskach unickich. Ponadto autor ten czerpał również z polskiego zasobu rzymskokatolickiego, opracowując go do swoich tekstów. Szczurowskiemu były dobrze znane pieśni katolickie, o czym świadczą przekazy

³⁴ *Пѣсни о Пресвятѣй Богородици в Иконѣ Почаевской, чудотворной* (bez miejsca i roku wydania), zach. Kijów, NBUW, Instytut Księgoznawstwa, Dział Zbiórek Bibliotecznych i Kolekcji Historycznych: zespół Kijowskiej Duchownej Akademii, sygn. D X 11/1108, k. [Б₈r–Б₈v]. Zob. także: Oksana Shkurgan, „Pieśni ihumena krystynopolskiego o. Kornela Sroczyńskiego w nowo odnalezionym druku «Chwała Boga Cudownego w Świętym Onufrym» (Lwów 1773)”, *Muzyka* 62 (2017) nr 1, s. 110–112.

³⁵ [Tymoteusz Szczurowski], *Wzór doskonałości panieńskiej*, op. cit., k. 62r, 63r–63v.

³⁶ *Bogoglasnik: Pěsni blagogovějnyja (1790/1791): Eine Sammlung geistlicher Lieder aus der Ukraine*, Bd. 2: Jurij Medvedyk, *Der Bohohlasnyk von Počajiv: Das erste gedruckte ukrainische Liederbuch mit geistlichen Liedern aus dem 17. und 18. Jahrhundert*, Köln – Weimar – Wien 2016 (= *Bausteine zur slavischen Philologie und Kulturgeschichte: Neue Folge, Reihe B: Editionen*, Band 30, 2), s. 224, 298.

³⁷ *Bogoglasnik: Pěsni blagogovějnyja*, Bd. 1, op. cit., s. 446–447; *Bogoglasnik: Pěsni blagogovějnyja*, Bd. 2, op. cit., s. 298, 343–344.

wspomnianych pokutnych pieśni opublikowanych przez niego w *Misji Bialskiej* w celu wykonywania ich w czasie misji bazylikańskich. Przypomnijmy, że w głoszonych przez Szczurowskiego licznych misjach w różnych miejscowościach na obszarze Rzeczypospolitej uczestniczyli wyznawcy katolicyzmu obrządków greckokatolickiego i rzymskokatolickiego. Repertuar pieśni wykorzystywany przez bazylikańskich misjonarzy z pewnością musiał być dobrze znany zarówno unitom, jak i „łacinnikom”, w związku z czym Szczurowski mógł dostosowywać swoje teksty pieśniowe do melodii pieśni religijnych funkcjonujących w środowiskach unickich i rzymskokatolickich. Wspólny śpiew wiernych wyznania katolickiego (obrządków greckokatolickiego i rzymskokatolickiego) w czasie licznych misji bazylikańskich na pewno przyczynił się do rozpowszechnienia i popularyzacji pieśni Szczurowskiego w obu tych środowiskach, o czym świadczą ich poetyckie i muzyczno-poetyckie przekazy zamieszczone w latach 1842–1853 w *Dodatku*, *Dodatku II* i *Dodatku III do Śpiewnika kościelnego* (Kraków 1838) wydanych przez polskiego zbieracza pieśni religijnych, należącego do Zgromadzenia Księży Misjonarzy (Congregatio Missionis), ks. Michała Marcina Mioduszeńskiego (1787–1868)³⁸. Ponadto do dziś zachowały się nutowe przekazy polskojęzycznych pieśni Szczurowskiego (utwory maryjne, ku czci świętych, przygodne), spisane w środowisku oo. misjonarzy w Warszawie, które były wykonywane na przełomie lat 30. i 40. XIX wieku przez tamtejszych zakonników bazylikańskich, a także śpiewane przez unickiego duchownego, wówczas profesora Rzymskokatolickiej Akademii Duchownej w Warszawie, o. Pawła Szymańskiego (1782–1852)³⁹.

W połowie lat 50. XIX wieku, czterdzieści lat po śmierci wybitnego bazylikańskiego teologa i misjonarza o. Tymoteusza Szczurowskiego, jego utwory nadal cieszyły się popularnością, był on znanym autorem wielu „pieśni nabożnych, które z nabożeństwem po rozmaitych kościołach na Podlasiu i w całej diecezji chełmskiej, równie jak i w byłych diecezjach brzeskiej i włodzimierskiej, a szczególnie w Białym i Parczowie lud pobożny śpiewa”⁴⁰.

Wobec braku wcześniejszych źródeł nutowych pieśni Szczurowskiego, ich muzyczno-poetyckie przekazy zawarte w dziewiętnastowiecznym *Śpiewniku*

³⁸ Oksana Shkurgan, „Pieśni o. Tymoteusza Szczurowskiego w «Śpiewniku kościelnym» ks. Michała Marcina Mioduszeńskiego”, *Muzyka* 63 (2018) nr 3, s. 117–136. W cytowanym artykule w Aneksie 1 i 2 (na s. 132–135) podano wykaz incipitów słownych (w układzie alfabetycznym) 44 pieśni Szczurowskiego wydanych w *Śpiewniku kościelnym* Mioduszeńskiego oraz wykaz incipitów nutowych 27 utworów wydanych w tym zbiorze wraz z jednogłosowymi melodiami.

³⁹ Oksana Shkurgan, „Recepcja pieśni o. Tymoteusza Szczurowskiego w środowiskach katolickich dziewiętnastowiecznej Warszawy”, *Muzyka* 65 (2020) nr 1, s. 57–76.

⁴⁰ A. B. [A. Bartoszewicz], op. cit., s. 453.

kościelnym mają dziś szczególne znaczenie. Dlatego na potrzeby niniejszego artykułu, w Aneksie 2 podano incipity nutowe 10 utworów Szczurowskiego opublikowanych w *Dodatku do Śpiewnika kościelnego* (Kraków 1842) Mioduszewskiego⁴¹, których teksty trafiły do rękopiśmiennych śpiewników – MWSD Ms. 546 oraz LMAVB Ms. F-22-81 – sporządzonych w ostatnich dekadach stulecia XVIII.

ANEKS 1

Boże, usłysz mię (MWSD Ms. 546, k. 84v–86v)

Boże, usłysz mię, pragnę ja 2. chwalić Cię,
Z aniołami śpiewać Ci i z świętymi służyć Ci.

1. Boże, Ty serca najczystsze kochanie,
Z niebem i ziemią łączę me wołanie:
Ty moja radość, życie, me zbawienie,
Nie mam fortuny 2. nad Twoje widzenie.
Boże, usłysz mię...

2. Wszchemocność, mądrość, dobroć Twoja, Boże,
Jak Cię mam kochać, niechaj mię wspomóż.
Dziękować będę za Twe święte dary
Z całego serca, 2. oddając ofiary.
Boże, usłysz mię...

3. Tyś o mnie myślił przez czasy niezmierne
I dziś mnie strzegą oczy miłosierne.
Ach, co za dobroć nad licznym stworzeniem,
Jakże Cię kochać 2. jakim chwalić pieniem?
Boże, usłysz mię...

4. Gdybyś mię, Boże, stworzył, był szczeniędem,
I to by dla mnie wielkim było szczęściem,
Lecz gdyś mię uczcił obrazem Twej chwały,
Synem światłości 2. wieki mnie nazwały.
Boże, usłysz mię...

⁴¹ Michał Marcin Mioduszewski, *Dodatek do Śpiewnika kościelnego z melodyjami*, Kraków 1842, s. 584–588, 616–618, 634–638, 640–642, 647–650, 654–660, 663–666. W tym wydawnictwie śpiewnikowym Mioduszewski opublikował (na s. 639–640) poetycki tekst pieśni o świętych Aniołach Stróżach *Zbiór Serafinów* bez linii melodycznej. Natomiast utwory *Noc i dzień niechaj Cię chwalać* oraz *Płynięcie łzy, płynięcie* Szczurowskiego nie weszły do wydania *Śpiewnika kościelnego* Mioduszewskiego.

5. Chciałeś me serce tak wynieść wysoko,
Jak żadne dojrzeć nie potrafi oko,
I w tym by szczęściu dusza moja była,
Gdyby o Tobie 2. codziennie myślała.
Boże, usłysz mię...

6. Lecz z bólu serca wyznaję z Dawidem,
Żem Cię nie kochał z hańbą i ze wstydem,
Alem to czynił, czego nienawidzisz,
Bo się Ty grzechem 2. i grzesznikiem brzydzisz.
Boże, usłysz mię...

7. Cóż jest, mój Boże, że mnie nie karałeś,
Po tylu grzechach pokuty czekałeś?
Wszak Ananiasz nie tak prawo złamał,
A nagle umarł, 2. skoro tylko skłamał.
Boże, usłysz mię...

8. Cóżem lepszego jest nad Abirona,
Że go pożarła ziemia otworzona,
Jedno zuchwalstwo, on zgubą przyplącił,
A mnieś za większe 2. grzechy nie zatracił.
Boże, usłysz mię...

9. Poznaję teraz, o Boże łaskawy,
Ze miłosierdzie Twe nad wszystkie sprawy,
Kogo chcesz tylko, bronisz od zginienia,
Tak mnie żałujesz 2. lichego stworzenia.
Boże, usłysz mię...

10. Czemuż mnie cierpisz, Boże trzykroć święty,
Abym nie zginął grzesznik tak zawzięty?
Sam we Krwi Syna Swego, z Którym żyjesz,
Wszystkie me grzechy 2. dostatecznie myjesz.
Boże, usłysz mię...

11. Prawa by piekło do mnie już nie miało,
Dajesz mi Twoje w Sakramencie Ciało.
Aniołom każesz pilnować cierpliwie,
Chociem znieważył 2. onych niewstydliwie.
Boże, usłysz mię...

12. Któż dobrodziejstwa Twoje już wyliczy,
Co w rzeczach, słowach dajesz i przez myśli?
Wszystko od Ciebie, wszystko Twoje, Panie,
Com miał, co dajesz, 2. co się ze mną stanie.
Boże, usłysz mię...

13. Co to za szczęście, być u Boga synem?
Co przez Twą łaskę, być chrześcijaninem?
Toś mi wyświadczył z tysiąca jednemu,
Lecz tysiąc razy 2. biada niewdzięcznemu.
Boże, usłysz mię...

14. Niebo i ziemia w tym mnie upomina:
„Ej, kochaj Boga, Bóg cię ma za syna!
Dziękuj, ofiaruj, a czcij święte sądy,
W szczęściu, w nieszczęściu 2. przyjmuj Boskie rządy”.
Boże, usłysz mię...

15. Płyńcież już, płyńcie z oczu łzy serdeczne,
Abym przebłagał stąd na wieki wieczne
Ojca światłości za me wszystkie zbrodnie,
Abym już odtąd 2. Jemu służył godnie.
Boże, usłysz mię...

Czas, czas już niosą trunę
(MWSD Ms. 546, k. 77v–78v)

1. Czas, czas już niosą trunę,
Wstań, wstań odbierz fortunę,
Gdyż ta tylko zapłata
Za twe trudy u świata.
O, człowiecze, snem zmorzony,
W którą teraz pójdziesz stronę,
Skończywszy służbę.

2. Śpisz, śpisz w głuchym letargu,
Duch, duch twój już na targu
Stoi smutny u sądu,
Ze nie trafił do łądu,
Już rzucają czarci losy,
Zewsząd słyhać spreczne głosy:
Czyj wiecznie będziesz.

3. Gdzie, gdzie dziś trwa uroda,
Ach, ach, gdzie strojów moda,
Trup straszliwy na twarzy,
Ropa w uściech się smaży,
Za perfumy smród nieznośny,
Za kapelę dzwon żaloszny,
Za pałac jama.

4. Patrz, patrz gdzie tve zamysły,
 Zdaj, zdaj rachunek ścisły,
 Już zerwana osnowa,
 Którą snuła twa głowa,
     Opuszczają wszyscy ciebie,
     A może też i Bóg w niebie
     Cię nie pomieści?

5. Twarz, twarz wszak to jest brata,
 Tak, tak ja pójdę z świata.
 Ach, nadziejo obłudna,
 Jeżeli śmierć tak trudna,
     Nie mam innej już nadziei,
     Tylko padam i truchleje
     Przed Tobą, Boże.

Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły
(MWSD Ms. 546, k. 90v–91r)

1. Drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły⁴²
 Niebo, ziemia, Kościół wszystek i anielskie siły.
     Niebo zdobi pięknym słupem,
     Kościół czci arcybiskupem,
     Anieli, aniołem.

2. Słup w obłoku Mojżesz, drugi Bazyli wódz ludu,
 Mądrość jego i gorliwość Efrem wyznał z cudu.
     Jak Eliasz gromi śmieie,
     Paweł w słowach, Chrystus w dziele,
     Dawid w modłach drugi.

3. Mojżesz zakon przez kamienne wziął z nieba tablice,
 Bazyli wziął z rąk Maryi mądrości stolicę,
     Dla wszystkich zakonów księgę
     I na trzy śluby przysięgę,
     Chór i wzór ofiary.

4. Na wschód słońca Kościół niebem sam Bazyli czyni,
 Gdy anielski sposób życia sprowadza z pustyni.
     Pospiesz się ludu wybrany,
     Chwal z anioły na przemiany,
     Wraz Ojca światłości.

⁴² Por. „Z drogich pereł wieńce tobie, Bazyli, uwiły” w: Tymoteusz Szczurowski, *Missja Bialska*, op. cit., s. 261.

5. Dni czterdzieści Chrystus w postach na pustyni bawił,
Lat trzydzieści służył, a trzy w nauczaniu strawił,
Więc, którzy Go miłujecie,
Uczcie, czyńcie, cierpcie w świecie,
Odrodzeni w Duchu.

6. Apostolskie wzbudźcie trudy, o misjonarze!
Wzywa was z pustyni Bazyli, gdy Walensów karze,
Wszystkich nauk wzbudza szkoły,
Głosem otwiera kościoły,
Kyrie elejson.

7. Grono panien Chrystusowi zaślubia w Kościele,
Grzesznym czartom z rąk wydziera zapisanych śmiele.
Dla chorych szpitale zdarza,
Śmierć odkłada, chrzci lekarza,
Z trumny grzech odpuszcza.

8. O Bazyli, w postach, w modłach, w jałmużnach cnót wzorze!
Pustelników, apostołów i panien splendorze,
Nie zapomnij nas, swych dziełek,
Synów, córek i ich matek,
W każdym narodzie.

Noc i dzień niechaj Cię chwałą (LMAVB Ms. F-22-81, k. 88r-88v)

1. Noc i dzień niechaj Cię chwałą, światłości oceanie,
Nieuśpiony stróżu ludzki, Ty wiesz, kto ze snu wstanie.

2. Sam wspomnij, jakoś na Krzyżu snem śmiertelnym był zdjęty,
Po trzydziestoletniej pracy zadrzymałeś rozpięty.

3. Wspomnij, Głowo, zbyt zraniona na cierniowej pościeli,
Dla kogoż ten nocleg miała po swej krwawej kąpeli.

4. Dla kogo Twe oczy święte we krwi toną, łza myje?
Wszak przed Tobą żadne serce, żadna się myśl nie skryje.

5. Usłyszcież, uszy łaskawe, głos przedsenny swych ludzi,
Niech was żal za grzechy nasze do miłosierdzia wzbudzi.

6. Dobranoc, usta milczące, śpi na Krzyżu Bóg Słowo,
Zamilknięcież już niebios, oniemiej ludzka mowa.

7. Spocznijcie, ręce, po pracach, któreście nas stworzyły,
Dość już zlewać dobrodziejstwa w twarde serc naszych bryły.

8. Dobranoc, źródło litości, serce, piersi i Boku,
Któż Cię jeszcze ranić zechce, miłosierdzia widoku?

9. Dobranoc, Ojcie ubogich, nogi skłute żelazem,
Pozwólcieź nam, swym szczeniętom, spać pod Krzyża obrazem.

Płyńcie łzy, płyńcie
(MWSO Ms. 546, k. 87v–88v)

1. Płyńcie łzy, płyńcie, niech ziemia stęka,
Zgińcie uciechy, niebo się lęka.
Ehej! ehej! Król aniołów mdleje,
Już krwawy 2. pot ze łzami leje.
    Ach, o moje winnice
    Z waszych ja łez krynice
        Krwiał mą farbuję!

2. Złota wolności, zrzuc z głowy wieńce,
Gdy nasze złości związały ręce,
Ehej! ehej! W powrozach, Sampsonie,
Mój Jezu, 2. jaki płacz w Syjonie,
    Matka mdleje, drżą anieli,
    Gdy widzą w krwawej kąpieli
        Syna Bożego.

3. Sądy straszliwe, ach, smutne sądy,
O niedościgłe, mądrości rządy.
Ehej! ehej! Wieczności głębiny,
Do których 2. ciągną nasze winy.
    Ten, co wszystkim życie daje,
    Gdy nawiedza nasze kraje
        W ranach umiera.

4. Słowo mądrości, najświętsze Słowo,
Któż Cię uwieńczył ością cierniową?
Ehej! ehej! Wasza hardość kole,
Mój ludu 2. wasze swywole
    Za to, że was chwałą wieńczę,
    Sam dziś w cierniach skłuty jęczę
        Nagi przy słupie.

5. Dobroczynne Jezusa dłonie
 Tak rozciągnięte na Krzyża łonie,
 Ehej! ehej! Karmiciel stworzenia
 Żółć z octem 2. pije bez zmarszczenia.
     Miłość święta zaprzędana,
     Mądrość Boska głupstwem zwana,
     Życie umiera.

6. Miła światłości, Synu mój, Maryja
 Mówi do Ciebie, gdy Cię w grób powija,
 Ehej! ehej! Już na Krzyżu zgaśniesz,
 W tych cieniach 2. grobowych dziś zaśniesz.
     Kiedyż, kiedy Cię oglądam,
     Moje życie, z płaczem żądam,
     Matka troskliwa.

Pójdziemy, pójdziemy hej w niewiadome krainy (MWSD Ms. 546, k. 77v)

1. Pójdziemy 2. hej w niewiadome krainy⁴³
 Między świata grzeszne syny Adama.
2. Znajdziemy 2. tam zginione nasze lata,
 Gdzie wszystkich czeka zapłata za sprawy.
3. Drzymiemy 2. płynąc w nieprzeżyte wieki,
 Z babilońskiej pijąc rzeki obłudę.
4. Staniemy 2. przed straszliwym Boga sądem,
 Obsypani grzechów trądem na jawie.
5. Weźniemy 2. raj czyli piekło ze wstydem
 Z Judaszem czyli z Dawidem, nie wiemy.

Słuchaj ziemio, słyszcie mogiły (LMAVB Ms. F-22-81, k. 78v-81v)

1. Słuchaj ziemio, słyszcie mogiły,
 Trąb anielskich niebieskie siły.
 Czas już ten nadchodzi, kiedy Bóg nadgrodzi
 Sam za wszystkie sprawy,
 Życie dogorywa, a grzechów przebywa,
     Szaleją zabawy.

⁴³ Por. „Pójdziemy 2. stąd w niewiadome krainy” w: Tymoteusz Szczurowski, *Missja Bialska*, op. cit., s. 304.

Pomsta 2. już dobrali miary,
 Nie masz 2. wstydu ani wiary.
 Żyją bez bojaźni, każdy Boga drażni.
 Wołają stworzenia: nie traćcie zbawienia.

2. Sąd dla duszy wraz przy zaśnieniu,
 Bóg przytomny sprawi w sumnieniu.
 Skąd życie wyczyta, gdy aniołów spyta:
 Czyj obraz, zwyczaję?
 Co Boskiego Bogu, co złego nałogu
     To czartu oddaje.
 Pomsta 2. już dobrali miary...

3. Dusza weźmie swych dzieł postaci,
 Podobieństwo do Boga braci,
 Bo jej myśli muchy, słowa żab ropuchy,
 Pożądliwość smoczą,
 Za obłudę lisy, a hardość bisy,
     Za gniew psy obskoczą.
 Pomsta 2. już dobrali miary...

4. Co dziś człowiek wraz zapomina,
 To przypomni śmierci godzina,
 Bo się wtenczas zbierze złych chciwości zwierzę.
 Wieprz, wąż, dusza dumna
 Wypędzona z ciała, w którym rozkosz miała,
     Wyje bezrozumna.
 Pomsta 2. już dobrali miary...

5. Boleść śmierci, gdy starga siły,
 Dusze wydrze, trup do mogiły
 Cztery deszczki wlecze, przyjaciel uciecze,
 Z ciała brzydkie pustki,
 Mól się tylko ściele, robactwo w popiele
     I przegniłe chustki.
 Pomsta 2. już dobrali miary...

6. Między stosem przegniłych trupów
 Poznaj królów, poznaj biskupów.
 Niech pozna rodzina córkę albo syna,
 Poznaj, żono, męża.
 Rusz z trumny powiekę, nie znajdziesz człowieka,
     Lecz już żaby, węże.
 Pomsta 2. już dobrali miary...

7. „Wieczna pamięć” mówią w kościele,
Kiedy trupa grzebią w popiele,
Lecz któż ją pamięta, gdy dusza przeklęta,
Nie ma żadnej cnoty?
Nie znał ją ubogi, ni kościelne progi,
Szpital, ni sieroty.
Pomsta 2. już dobrali miary...

8. Chrystus z Krzyża uszy zatyka,
Gdy głos dzwonów niebo przenika.
Miłosierdzie wielkie, spuść jedną kropelkę
Dla tych mąk pozbycia,
Wołają kapłani, krzyczą też szatani:
„Miał rozkosz za życia”.
Pomsta 2. już dobrali miary...

9. Postaw, duszo, w myśli zwierciadło,
Gdzie twe ciało wycięte padło?
Gdzie zabawne chwile, tuzy i panfile,
Obrazki fortuny?
Jak rumiane cery i gołe Wenery
Zagarniesz do trumny.
Pomsta 2. już dobrali miary...

10. Zgromadź, chciwy człecze, intraty,
Bądź wielmożny, bądź bogaty,
Te twoje łakomstwo rozproszy potomstwo,
Wnuk pójdzie w żebraki.
Twój zbiór biednych złupił, tobie piekło kupił,
Grób, mole, robaki.
Pomsta 2. już dobrali miary...

11. Jest Gospodarz między zwierzęty,
Nad rybami i nad ptaszęty,
Ze sobie nie szkodzą, choć się głodne schodzą,
Czują, że Bóg rządzi.
Człowiek, gdy to psuje, co sam Bóg buduje,
Nie zna, kto go sądzi.
Pomsta 2. już dobrali miary...

12. Bydle psując, lęka się kary,
Choć rozumu niema, ni wiary,
Głos go ludzki trwoży, ty sobie gniew Boży
Za bajki poczytasz,
Choć wiesz, żeś to psował, co sam Bóg budował,
Sumienia nie pytasz.
Pomsta 2. już dobrali miary...

13. Ach, czy będzie grzesznik bez kary?
Czy nie wspomni Bóg praw i wiary?
Czyż co się przewlecze, podobno uciecze?
Myśli złość zawzięta.
Wszak Bóg włosy zliczył, dni, godzin użyczył,
Czyż On nie pamięta?
Pomsta 2. już dobrali miary...

14. Kto dał rozum, czyż nie rozumi?
Jak grzech cudzy lud karać umi?
Sądzą się narody, karają za szkody,
Psują oczy, uszy,
Ciało rąbiąc w sztuki, nie psują nauki,
Nie rozetną duszy.
Pomsta 2. już dobrali miary...

15. Kto dał oczy, czy sam nie widzi,
Skrzył wstyd bydłu, sam się nie brzydzi
Cieleśną sromotą, bezwstydną pieśczętą
Haniebną od wieku,
Tę ślepotę mnoży, dla której Duch Boży
Nie mieszka w człowieku.
Pomsta 2. już dobrali miary...

16. Grzesznik, gdy już zabrnę głęboko,
Wzgardza, czego nie widzi oko.
Z piekła nie widzi, grzechem się nie brzydzi,
O duszę nie stoi.
O zgubo człowieka, czemuż go Bóg czeka,
Ze życia nie skróci?
Pomsta 2. już dobrali miary...

17. Wnidziesz, duszo, w piekielne straży
Odrzucona od Boskiej twarzy,
Trup twój w smrodach leży nagi bez odzieży
Na Sąd Ostateczny.
Przekleństwem niech dyszy, póki nie usłyszysz:
„Idźcie w ogień wieczny”.
Pomsta 2. już dobrali miary...

Słudzy Maryi**(LMAVB Ms. F-22-81, k. 76v-78v)**

1. Słudzy Maryi, wam pewne zbawienie,
Wasze są nieba i Boga widzenie,
Jeśli Ją wielbić będziecie prawdziwie,
Żyjąc pobożnie, trzeźwo, sprawiedliwie.
Pozdrawiajcie 2. wysławiajcie 2.
O Pani! 2. wejrzyj na lud Twój, który Cię wzywa.

2. Ziemi fortuna, a niebiosom chwała,
Wszystkim żyjącym Tyś się matką stała.
Znak jest zbawienia, cześć Twego Imienia
W życiu piastować jest to, co królować.
Nakłoń ucha 2. niech wysłucha 2.
Sług Twoich 2. Panno Maryjo, serce Twe święte.

3. W morzu wieczności, mądrości głębinie,
Tyś to przejrzała w Bogu, Twoim Synie,
Że błogosławić będą Cię narody,
Które się z Ducha odrodzą i z wody.
W lat tysiące 2. w świata końce 2.
Wołają 2. sercem i usty: Zdrowaś Maryja.

4. Tyś żywe niebo w Boskim oceanie,
W Tobie nasz Stwórca ma swoje mieszkanie,
Stąd się do Ciebie garnie ludzkie plemię,
Żeś Ty złączyła z niebem naszą ziemię.
Stąd korony 2. królów trony 2.
Ordery 2. książęta ścielą pod Twoje stopy.

5. Słońcem odziana na niebieskim dworze,
Aniołom dziwna w głębokiej pokorze.
Między gwiazdami zbawienia, Jutrzenko,
Świtasz w Poczęciu bez zmayı, Panienko.
Serafini 2. Cherubini 2.
Wołają 2. już źródło zdrowia wynika światu.

6. Świat zdrowie bierze z Twych obrazów cienia,
Cuda rozliczne dla Matki Imienia
Bóg, Syn Twój, czyni, w Którym wszystko widzisz,
Świętych i grzesznych prośbą się nie brzydzisz.
Świętych cieszysz, 2. grzesznym spieszysz 2.
Na pomoc, 2. gdy na ratunek Ciebie wzywają.

7. Bądź już, już srogi dekret Bóg wydaje,
 Kiedy się dusza z ciałem swym rozstaje,
 Już do ciemności piekielnych jej droga,
 Ze się źle żyło, nie kochając Boga.
     Czarci krzyczą, 2. zguby życzą 2.
     Oddawaj 2. każdemu, Boże, według spraw jego.
8. Jednak, kto w życiu był Maryi sługą,
 A pokutował szczerze, choć niedługo,
 Krzywdy nadgradzał, odpuszczał urazy,
 Modlił się, pościł, spowiadał się z zamy,
     Ten na wieki 2. z Jej opieki 2.
     Nie wypadł 2. w księgach żywota jest imię jego.
9. Szczęśliwe dusze, czyste niemowlęta,
 O których Matka światłości pamięta.
 Szczęśliwa młodzież, której życie całe
 Co dzień pomnaża Matki Boskiej chwałą.
     Najszcześniejszy, 2. kto życliwszy 2.
     Do końca 2. przy dobrym życiu ma w Niej nadzieję.
10. Lud maryjański, trzeźwy i pobożny,
 Czysty, pokorny, a w zmysłach ostrożny,
 Żyjąc w miłości i w przyjaźni świętej
 Dla swojej Pani bez zamy poczętej.
     Ci codziennie 2. nieodmiennie 2.
     Z anioły 2. obraz Jej w domach swoich witają.
11. Wesel się, Pani, czystych serc kochanie,
 Że Cię narody chwalą w każdym stanie.
 Spójrzij też, proszę, na to miasto Białę,
 W którym książęta z ludem dając chwałę.
     Do mogiły 2. nasze siły 2.
     Niech Tobie 2. służą z wnukami, prawnuki wnuków.

Tyś, co nieba jest ozdobą
(MWSD Ms. 546, k. 88v–89r)

1. Tyś, co nieba jest ozdobą,
 Twą ślicznością i osobą,
 Pięknym serca Twego składem,
 Tyś świątyniom jest przykładem,
                                     Jest przykładem.

2. Tobie wieczna myśl w figurze,
Najwspanialszej Króla Córze,
Źródło cudów, wszystkie wdzięki
Daje na twarz i w moc ręki,
I w moc ręki.

3. Usta koral, zorze lice,
Bogowidne Twe źrenice,
Głos Twój słodki Kościół chowa,
Tyś nam zdrowie, sama zdrowa,
Sama zdrowa.

4. Niech Cię z całej mej istoty
Wiecznych fortun, wieńcu złoty,
Wielbię, nucąc z niebem słowa:
„Żyj, Maryja, wiecznie zdrowa,
Wiecznie zdrowa.

5. Żyj, Maryja, me kochanie”,
Wołam, tonąc w oceanie
Grzechów moich, perła zgubna,
Krwia Synowi Twemu ślubna,
Twemu ślubna.

Wejrzyjcie dziś, niebiosia
(MWS D Ms. 546, k. 78v–80r)

1. Wejrzyjcie dziś, niebiosia, w nasze pragnienia,
Poszczęście naszą podróż dla dusz zbawienia.
Oto [w] przyjemną godzinę niesiem zbawienia nowinę,
Od Ojca świętego rządu wszystkim będzie[m] trąbą sądu,
Hasło pokuty.

2. Przyświadczcie, słońce, miesiąc i wy, niebianie,
Jak przyjmą głos Chrystusów ci chrześcijanie,
Jak oddadzą Bogu dzięki przez ofiary z swojej ręki,
Jak sumienia osłodzą, jako się z bliźnim pogodzą
I ujdą kary?

3. Głos Boski miłosierdzie pierwej nam radzi,
Niż na Sąd Ostateczny wszystkich zgromadzi,
Coście ubogim czynili, kiedyście głodnych karmili,
Gdyście nagich odziewali, chorym też usługiwali,
Mnieście to dali.

4. Byłem gość, rzecze Chrystus, wyście przyjęli,
 Więźniom też wy na okup dali, co mieli,
 U was przychodnie, sieroty nie tułały się pod płoty,
 Wy jak swe dziatki kochali, ojcem, matką im się stali,
 Dla mnie Chrystusa.

5. Malutkich, moje członki, wyście uczyli
 Mej wiary i prac ręcznych, by dobrze żyli,
 Chcąc spod szatańskiej potęgi wyrwać żebraki, włóczęgi,
 Wy kalekom żywność dawszy, próżniaków do prac związawszy,
 W dom odsadzili.

6. Wasz chleb był z pracy ręcznej, a trzeźwe stoły,
 Post, modły, głos, śpiewania cieszą anioły.
 Wasze domy są świątnice, gdzie w obrazach świętych lice,
 Wasze skarby Święte Księgi, nie masz kłamstwa ni przysięgi
 W biesiadach waszych.

7. Szczęśliwa wasza młodzież niewinność lubi,
 Nie z stroju, nie z urody, lecz z cnót się chlubi.
 Do pokornych usług spieszy, z obietnic Boskich się cieszy,
 Grzesznych od grzechów odwodzi, starych głupców uczą młodzi,
 Jak żyć pobożnie.

8. Wesel się już, Syjonie, na te widoki,
 Przyjmij lud chrześcijański w jasne obłoki:
 Pójdźcie, pójdźcie do mych sieni od wieku błogosławieni,
 Osiągnijcie swe zbawienie, miłe z Bogiem zjednoczenie
 W wiecznej radości.

Wszystkie narody, przyjdźcie na gody (MWSD Ms. 546, k. 86v–87v)

1. Wszystkie narody, przyjdźcie na gody,
 Które Bóg czyni w tej to świątyni,
 Oddając Siebie w pożywienie,
 Bogiem by żyło Twe stworzenie.
 O żywy, prawdziwy 2. w tym chlebie, co w niebie 2.
 Bóg tu zasiada, tron Swój zakłada.

2. Ten chleb anieli widzieć nie śmieli,
 Bo trudno oku w tym to widoku
 Oglądać światłość niepojętą,
 Pożywać Boga mannę świętą.
 O płomień, o promień 2. miłości, światłości 2.
 W małej iskierce rozpalasz serce.

3. Tym ogniem dyszą, gdy miłość słyszą
W sercach kapłani, bo ich to rani,
Pragnienie wielkiej Boskiej chwały,
Ze na ich dłoniach jest Bóg cały.
O pieniądź, chleb mieniać 2. nam płacisz, grzech tracisz 2.
W jednym momencie w tym Sakramencie.

4. Ogień był pasza dla Eliasza,
Gdy miłość święta przez ogień wzięta
Płomieniem jawnie go karmiła,
Teraz się w chlebie tym ukryła,
Gdzie życie obficie 2. Bóg Słowo Swą mową 2.
Dał w chlebnym znaku wiecznego smaku.

5. Też to jest Ciało, które wisiało,
Z Maryi wzięte, na Krzyż rozpięte,
W przemienionym ołtarza Chlebie
Jest z nami, jest na tronie w niebie.
O, Boże, któż może 2. nie wierzyć lub zmierzyć 2.
Wszechmocność Twoją, ze zgubą swoją.

6. Ach, któż poznaje, jak się to staje,
Ze całość drzewa w ziarnko się zlewa?
Ze ogień biorąc, nie rozbierze,
Cały się daje i cały w mierze
Znać trudniej, bo cudniej 2. tu żywa przebywa 2.
Istota Ciała i bóstwa chwała.

7. Bóg w słowach wierny, w darach niezmierny
Skrył się w dziecięciu, cud to w pojęciu,
Był w żywocie ludzkim robakiem,
Być nie przykrzy pod Chleba znakiem.
Chce tyle, żyć mile 2. w pamięciach i chęciach 2.
Biorących Ciało Jego cnót chwałą.

Zbiór Serafinów

(LMAVB Ms. F22-81, k. 84r-85r)

1. Zbiór Serafinów, przeczyste źrenice,
Wam wieczna radość czyni Boskie lice,
Wy przy słodkim pieniu żyjecie w strumieniu
Niezmiernej istoty, mając pokój złoty.
Wy nas, święte zorze, rządźcie w każdej porze,
Niech z Serafiny Adama syny
Śpiewają wiecznie, służą serdecznie
Stwórcy swojemu.

2. O jaśniejące mądrością Cheruby!
 Nas, wielooczni Stróże, brońcie [od] zguby,
 Rozum nasz oświećcie, bojaźń Boską wzniećcie,
 Niech przed Boskim okiem czystym chodzimy krokiem,
     Z was pomoc łaskawa Boskie pełnić prawa.
     Przez oświecenia nas do zbawienia
     Prostujcie, rządzcie, zawsze prowadźcie,
     O Cherubini!

3. Trony, na których Sędzia sprawiedliwy
 Zasiada palić grzechów ludzkich winy,
 Wy księgi piszecie, myśląc o dekreście,
 Jaki los wypadnie, żaden z nas nie zgodnie,
     Wy, święci Mocarze, pofolgujcie w karze,
     Niech nasze grzechy piekła pociechy
     Z nas nie sprawują tym, co gotują
     Gniew wiekuisty.

4. Książęta i Państwa, i Niebieskie Siły,
 Ratujcie naród ludzki wam dość miły
 Od straszliwej kary za nasze przywary.
 Niech nie mówią śmieje dusz nieprzyjaciele:
     Bóg już was odstąpił, litości uskąpił,
     Bośmy wzgardzili przy każdej chwili
     Boskie wyroki, smucąc obłoki
     Życiem sromotnym.

5. Archaniołowie i święci Anieli,
 Coście w opiekę nas od piersi wzięli,
 Wam słodkie pieścizny w nas formować cnoty,
 Prowadzić do stanu, ofiarować Panu
     Dobre nasze sprawy, modlitwy i zabawy.
     Wy w życiu brońcie, od strzał zasłońcie,
     Niech przy skonaniu w waszym kochaniu
     Śmieje zaśniemy.

Z nami dziś niebiosia
(LMAVB Ms. F22-81, k. 2r-5v)

1. Z nami dziś niebiosia Stwórcę wysławiajcie,
 Z nami aniołowie pokłon Trójcy dajcie,
 Z nami ziemia, morze, ptactwo, zwierze, drzewa
 I co tylko żyje niechaj tę pieśń śpiewa:

Błogosławiony Bóg Ojciec nasz – Stworzyciel,
Błogosławiony Syn świata – Odkupiciel,
Błogosławiony Duch Święty – Pocieszyciel,
We trzech osobach Bóg nasz jest jedyny:
Ojciec wszystkich żywi, a Syn głodzi winy,
Duch serca uczy.

2. Do nas, święci z nieba, na ten głos pospieszcie,
Z nami, dusze w czyścicu, tą się pieśnią cieszcie.
Narody niewierne, głos Trójcy słuchajcie,
Wierni o tym słysząc, na twarz upadajcie.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

3. Bóg, co sam przepaści napęlnia głębin,
Ten ma trzy osoby, w naturze jedyny.
Trójcą Świętą nazwan z swego objawienia,
Kto by Go tak nie znał, niepewny zbawienia.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

4. Z nami wyznawajcie, apostołskie głosy,
Ojca, Syna, Ducha Boga nad niebiosy,
W imię Tego Boga my od was ochrzczeni,
W imię Tejże Trójcy niech będziemy zbawieni.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

5. Ojciec wszystko stworzył słowem, a nas ręką,
Syn stał się człowiekiem, zbawia nas Swą męką,
Bóg Duch w sakramentach na kapłańskiej dłoni
Rodzi, wzmacnia, karmi, leczy, mnoży, broni.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

6. Obraz swój na duszy ludzkiej Bóg wyraża,
Człowiek duszę traci, gdy Boga obraża,
Bo choć dusza droższa nad słońce i gwiazdy,
Jednak ją za grzechem daje czartu każdy.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

7. Grzech jest złość gwałcząca Boskie przykazanie,
Bogu cześć wydziera i bliźnim kochanie,
Kto grzech czyni albo grzechem się nie brzydzi,
Tego Bóg jak czarta wiecznie znienawidzi.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

8. Hardość, chciwość, niewstyd, gniewliwi, pijani,
Gnuśni, nie ochrzczeni są czartu poddani.
Myśl, słowo, uczynek albo zaniedbanie
Ciagną pomstę Bożą, gwałcąc przykazanie.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

9. Kto zgorszy, obmówi lub z myśli posądzi,
Złe poradzi, skrzywdzi, pobłąży, pobłądzi,
Jeszcze jemu ta złość w tym życiu zaszkodzi,
Jeżeli on z chęcią krzywdy nie nadgrodzi.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

10. Przeklinacz nieczysty, gardząc rzeczy święte,
Cudze rzeczy tai, ma życie przekłete.
Kto Cerkwi nie wierzy, wierzy w zabobony,
Ten z wiary i łaski Bożej wyrzucony.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

11. Którzy Boga nie chcą poznać, ani siebie,
W grzechach swoich pomrą i nie będą w niebie,
Bo ich pomsta Boża i w życiu nie minie
I na Jozafata straszliwej dolinie.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

12. W życiu tracą łaskę, po śmierci zbawienie,
Od świętych odchodzą na wieczne płomienie.
Lecz Bóg miłosierny do sądu nie spieszy,
Gdy się sam kto sądzi, ten się z niebem cieszy.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

13. Łaskawie odpuszcza, gdy z kapłanem siedzi
Widząc żal, poprawę grzesznych po spowiedzi,
Ale nieszczęśliwy, kto się tak spowiada,
Że swe grzechy tai, albo znów w nie wpada.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

14. Poszczą i modlą się, którzy pokutują,
Karmią, odziewają, ubogich przyjmują,
Chorym służą, więźniom na okup składają,
Z nich umarłych dusze w czyśćcu pomoc mają.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

15. Domy Boskie zdobią, ołtarze, obrazy,
Kości świętych wielbią bez wiary urazy,
Jednej są posłuszni cnej Kościoła głowie,
Odpust biorąc nad swe przekładają zdrowie.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

16. Takich, gdy chce karać Ojciec zagniewany,
Bóg Syn na ołtarzu stawi Krew, swe rany,
Ciało, Krew swą Jezus wraz z kapłanem święci,
Samym sobą karmi, by nam był w pamięci.
Błogosławiony Bóg Ojciec...

17. Teraz post, jałmużna, modlitwy i praca
 Sprawiedliwą karę przez odpust odwraca.
 Tu kazania, spowiedź są do nieba drogą,
 Po śmierci łzy krwawe nic już nie pomogą.
 Błogosławiony Bóg Ojciec...

18. Teraz świętych Boskich wezwana przyczyna
 Z Matką miłosierdzia zjedna Boga Syna,
 Ale komu w grzechu śmierć odbiera siły,
 Ten z potępionymi zawyje z mogiły.
 Błogosławiony Bóg Ojciec...

19. Nużeż z płaczem w niebo oczy swe podnośmy,
 Trójcy Przenajświętszej odpuszczenia prośmy:
 Przedwieczny nasz Boże, daj nam gniew swój minąć
 I nie daj nam dziełom rąk swoich zagaść.
 Błogosławiony Bóg Ojciec...

ANEKS 2

SUMMARY

Oksana Shkurgan. Religious Songs of Fr. Tymoteusz Szczurowski in Handwritten Songbooks from Latin 80–90 18th century. The article is devoted to sacred songs written by Father Tymoteusz (Tomasz Józef) Szczurowski, (1740–1812), Basilian monk, a religious writer, a doctor of theology and canonical law, protonotary of the Holy See, a missionary acting in Polish-Lithuanian Commonwealth. The most of songs Szczurowski published in the period of being an monk in a Basilian monastery in Biała (1784–1796), owned by Radziwiłłs, and while he was in charge of a missions in Brześć parish. In religious works *Wzór doskonałości panieńskiej* [The model of virgins' perfection] (Począjów 1772), *Głos wzbudzający serca chrześcijańskie* [The voice inspiring christian hearts] (Lublin 1787), *Misja Biała* [The Biała Mission] (Supraśl 1792) and *Pieśni pobożne* [The sacred songs] (Lublin 1801) Szczurowski printed many sacred songs in Polish and Ukrainian (transliterated in Latin alphabet) without notation of music for the needs of Greek Catholic Church.

The active missionary and editorial activity of Szczurowski in the last quarter of the 18th century contributed to the dissemination of his songs in the then Uniate Circles. The manuscript songbooks of the 80–90's of 18th century containing texts in Polish of songs (divine, about the Holy Virgin, about the saints and daily prayers) by Szczurowski have survived to this day. In the next century these songs were also popular. The Szczurowski's songs were performed in the late 1830s and early 1840s by Warsaw's Basilian monks as well as by the Uniate clergyman Father Paweł Szymański (1782–1852), professor of the Imperial Roman Catholic Theological Academy in Warsaw. The Szczurowski's songs discussed in the article, Father Michał Marcin Mioduszewski CM (1787–1868) published his *Dodatek do Śpiewnika kościelnego* [Supplement to the Church Songbook] (Kraków 1842), including Polish songs from the Catholic repertoire with standardized texts and melodies for a solo voice.

Key words: *sacred songs, Basilian monks, Basilian missions, uniate songbook.*